

ADAM MORDZAK
(UNIwersytet Łódzki)*

Nowy Ład prezydenta Franklina Delano Roosevelta w oczach Wiktora Podoskiego

Streszczenie. Nowy Ład Franklina Delano Roosevelta miał na celu powstrzymanie wielkiego kryzysu. Artykuł ma za zadanie pokazać wiedzę polskiej dyplomacji na temat programu. Jest on oparty na opracowaniu Wiktora Podoskiego *Nowy ład Roosevelta*. Autor był pracownikiem polskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych. Opisuje on realizację Nowego Ładu od 1933 do 1936 r. W artykule odzwierciedlone zostało to, jak Podoski przedstawił program oraz poszczególne ustawy. Szczegółowo ukazuje on niektóre reformy, a także największe instytucje powołane w ramach Nowego Ładu: National Recovery Administration, Agricultural Adjustment Administration, Federal Emergency Relief Administration oraz Public Works Administration. Wielu ustaw autor pominął lub tylko o nich wspominał. Przedstawione przez niego informacje nie zawsze były niedokładne. Niektóre z reform drugiej fazy programu zostały opisane wraz z opinią autora na temat ich przyszłości. W artykule zostały również ukazane, jako podsumowanie, reformy Nowego Ładu z okresu 1936–1939.

Słowa kluczowe: prezydent Franklin Delano Roosevelt, wielki kryzys ekonomiczny 1929–1933, Nowy Ład.

Celem artykułu jest ukazanie tego, jak polski dyplomata Wiktor Podoski przedstawił wprowadzenie w życie programu Nowego Ładu. Podoski urodził się w 1895 r. na Ukrainie. Przed odzyskaniem przez Polskę niepodległości kształcił się za granicą. Brał udział w walkach z Ukraińcami i w wojnie polsko-radzieckiej. W czasach II Rzeczypospolitej został przeniesiony do rezerwy. Obejmował stanowiska w różnych placówkach dyplomatycznych oraz w Ministerstwie Spraw Zagranicznych. Podczas pracy w Wydziale Zachodnim MSZ, jako kierownik Referatu Anglosaskiego, publikował teksty w miesięczniku „Polityka Narodów”. Jednym z nich był *Nowy ład Roosevelta*¹. W opracowaniu tym Podoski opisał pokrótce dzieje Stanów Zjednoczonych ze wskazaniem na postępowanie

---

* Wydział Filozoficzno-Historyczny, Instytut Historii, Katedra Historii Powszechnej Najnowszej, e-mail: admordz@gmail.com.

¹ A. Szklarska-Lohmannowa, *Podoski Wiktor Józef*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XXVII, Kraków 1983, s. 184–185.

prezydentów wobec kryzysów gospodarczych. Uwzględnił także program prezydenta Herberta Hoovera. Zasadniczą część jego pracy stanowi omówienie dziejów Nowego Ładu w latach 1933–1936. Na tym studium oparłem się w moim artykule.

Tematyka związana z wielkim kryzysem jest dość szczegółowo opracowana. Przede wszystkim są to jednak dzieła anglojęzyczne. Szczególne braki w tym obszarze badań dotyczą spojrzenia na te problemy z perspektywy polskiej. Niżej praca ma za zadanie chociaż w pewnym stopniu wypełnić tę lukę. Chciałbym pokazać, jak Wiktor Podoski zaprezentował *New Deal*, oraz skonfrontować to przedstawienie z rzeczywistością. Sprawdzę również, jak dokładny jest *Nowy ład Roosevelta* pod względem omówienia reform. Za datę początkową przyjmuję 9 marca 1933 r., dzień, w którym odbyła się specjalna sesja Kongresu, zwołana przez nowo wybranego prezydenta USA, Franklina Delano Roosevelta. Zostały na niej przyjęte pierwsze ustawy Nowego Ładu. Rozważania zakończę na 4 stycznia 1939 r., kiedy prezydent ogłosił przerwanie Nowego Ładu. Podoski sfinalizował pisanie swojej pracy w 1936 r. W końcowej części artykułu skoncentruję się na ostatnich reformach, nieopisanych przez Podoskiego.

Czym był Nowy Ład?

Program Roosevelta realizowany był w dwóch fazach. Pierwszą z nich stanowiło tzw. sto dni Roosevelta, czyli czas między 9 marca a 16 czerwca 1933 r. Wtedy wprowadzono wiele podstawowych ustaw Nowego Ładu. Rok 1934 to okres realizacji tych zarządzeń w praktyce i badania ich oddźwięku w społeczeństwie. Reakcje ludności utwierdziły prezydenta w przekonaniu o konieczności kontynuowania reform. Rok 1935 był początkiem drugiej fazy Nowego Ładu.

Wiktor Podoski w swojej pracy podzielił zarządzenia Nowego Ładu na trzy kategorie. Pierwszą z nich były „zarządzenia odbudowy” (*recovery*), czyli „cała dziedzina rozporządzeń rządowych mających na celu uleczenie chorego organizmu gospodarczego”. Drugi rodzaj stanowiły „reformy” (*reforms*), „zarządzenia prewencyjne, profilaktyczne, wprowadzone celem zapobieżenia dalszym krachom”. Trzecią grupą programową były „środki ratownicze” (*relief*), czyli „całkowicie deficytowe dla państwa zarządzenia doraźnej pomocy dla tych, którzy sami nie mogą sobie pomóc”².

Dnia 5 marca 1933 r., dzień po zaprzysiężeniu, prezydent zwołał specjalną sesję Kongresu na 9 marca³. Na tej sesji zaprezentował swój plan Nowego Ładu. Jeszcze tego samego dnia przyjęta została ustawa o nadzwyczajnej pomocy dla banków (*Emergency Banking Relief Act*). Prezydent poprosił parlament o nadzwyczajne

² W. Podoski, *Nowy ład Roosevelta*, Warszawa 1936, s. 13.

³ *The Public Papers and Addresses of Franklin D. Roosevelt With a Special Introduction and Explanatory Notes by President Roosevelt*, vol. II, New York 1938, s. 17.

uprawnienia dla rządu do kontroli banków⁴. Tego samego dnia Roosevelt przedłużył również tzw. święto bankowe, czyli okres, w którym banki pozostawały zamknięte. Początkowo miało ono trwać (w skali całego kraju) od 6 do 9 marca, ale nowy dekret przewidywał, że zostanie rozciągnięte na czas nieokreślony. W tym czasie kontrolerzy z Departamentu Skarbu, Reconstruction Finance Corporation (RFC) i Systemu Rezerwy Federalnej (Federal Reserve System, FED) mieli dokonać szybkiej ewaluacji funkcjonujących banków. W zależności od ich stanu mogli przedłużyć im licencje bądź zamknąć je na stałe, zwracając depozytariuszom pieniądze. Dodatkowo tym, którym przedłużono licencję, przyznano ponad 1 mld dolarów. Rozpoczęto kampanię społeczną mającą na celu odzyskanie zaufania do instytucji finansowych. Dnia 15 marca banki zostały ponownie otwarte⁵. W ciągu tygodnia złożono w nich 600 mln dolarów depozytów, a liczba ta do końca miesiąca zwiększyła się o kolejne 400 mln⁶. Powołanie Federalnej Korporacji Ubezpieczeń Budżetowych (Federal Deposit Insurance Corporation, FDIC) w dalszej perspektywie wspomogło odzyskiwanie przez nie zaufania społeczeństwa. Tworzyła ona system ubezpieczeń dla tych kont, na których zdeponowano przynajmniej 5 tys. dolarów⁷.

Powodzenie reformy w sektorze bankowym zachęciło prezydenta do dalszych kroków. Zakazano wywozu złota, srebra i dolarów za granicę, aby uchronić amerykańskie rezerwy walutowe, a 19 kwietnia zniesiono wymienialność dolara na złoto. Kongres udzielił prezydentowi władzy do odgórnego ustalania ceny kruszcu. Ten zmienił cenę skupu na nieco wyższą od średniej światowej. Doprowadziło to do dewaluacji dolara i zwiększyło konkurencyjność towarów amerykańskich za granicą (przez obniżenie ich cen). Mimo to ceny towarów na rynku rodzimym nadal spadały. W styczniu 1934 r. powrócono do wymienialności dolara na złoto, a jego cenę ustalono na 35 dolarów za uncję⁸.

Dnia 20 marca Kongres przyjął ustawę oszczędnościową (Economy Act), na mocy której obniżono wypłaty urzędników państwowych oraz renty kombatanów. Zreorganizowana została także administracja. Dwa dni później zalegalizowano sprzedaż wina i piwa, pozwoliła na to ustawa o dochodach z wina i piwa (Beer-Wine Revenue Act), która wprowadzała wyłom w obowiązującej od 1919 r. prohibicji⁹.

⁴ *Ibidem*, s. 45.

⁵ Było ich o około 30% mniej w porównaniu do stanu przed świętem bankowym.

⁶ Łącznie miliard, obecnie około 18,2 mld dolarów.

⁷ *Historia Stanów Zjednoczonych Ameryki*, red. A. Bartnicki i Z. Kwiecień, t. IV, Warszawa 1995, s. 130; K. Michałek, *Na drodze ku potędze. Historia Stanów Zjednoczonych Ameryki 1861–1945*, Warszawa 1991, s. 317–319.

⁸ Uncja to około 28,3 grama. K. Michałek, *op. cit.*, s. 319; L. Pastusiak, *Prezydenci Stanów Zjednoczonych Ameryki*, Warszawa 2005, s. 503.

⁹ L. Pastusiak, *op. cit.*, s. 503.

Roosevelt zdawał sobie sprawę z zapotrzebowania na nieprodukcyjne roboty publiczne. Duże znaczenie miała więc ustawa o zalesianiu gruntów z 31 marca 1933 r. Na jej mocy utworzono Cywilny Korpus Konserwacyjny (Civilian Conservation Corps). Stanowił on miejsce pracy dla młodych bezrobotnych. Zajmowali się oni m.in. sadzeniem lasów czy budową tam. W okresie istnienia Korpusu, do 1941 r., pracowało w nim łącznie 2,5 mln ludzi¹⁰.

Prezydent USA był także wielkim zwolennikiem rozwoju infrastruktury energetycznej. Sztandarowym przykładem tego rodzaju działalności była ustawa o prawnych podstawach rozwoju doliny Tennessee (Tennessee Valley Authority, TVA) z 18 maja 1933 r. Obszar ten, zamieszkały przez 3 mln ludzi, był uważany za jeden z najsłabiej rozwiniętych gospodarczo obszarów w kraju. Prezydent pojechał tam tuż po swojej inauguracji. Podczas przemowy w Alabamie mówił m.in. o wykorzystaniu progów rzecznych w rozwoju regionu¹¹. W ramach ustawy powołano specjalną instytucję, która do 1938 r. wybudowała na rzece Tennessee sieć hydroelektrowni. Dzięki uzyskanej w ten sposób taniej energii elektrycznej zaczęto w dolinie budować sieć zakładów przemysłowych. TVA była jedną z najbardziej udanych inicjatyw Nowego Ładu. Kontynuowano ją aż do 1953 r.¹²

Dnia 27 maja uchwalono ustawę Truth-in-Securities Act. Nakładała ona nowe obowiązki na graczy giełdowych. Miały one się przyczynić do zwiększenia bezpieczeństwa operacji finansowych. Powołano Home Owners Association, które miało udzielać wsparcia zadłużonym właścicielom domów¹³.

Sto dni Roosevelta zakończyło się 16 czerwca, kiedy podpisano trzy ostatnie ustawy. Pierwszą z nich była ustawa bankowa (Banking Act lub Glass-Steagall Act), tworząca wspomnianą instytucję FDIC. Ustawa o kredytach dla rolnictwa (Farm Credit Act) powoływała Urząd ds. Kredytów dla Rolnictwa (Farm Credit Administration). Miał on za zadanie wspierać zadłużonych farmerów. Ostatnią była ustawa o odbudowie przemysłu narodowego¹⁴. To rozporządzenie oraz kilka innych podpisanych w okresie stu dni (ustawa o przystosowaniu rolnictwa, ustawa o federalnej pomocy nadzwyczajnej) będą omówione w dalszej części tego artykułu.

Według Podoskiego część tych reform oparta była na założeniu, że przedsiębiorstwa wychodzące na giełdę muszą publikować swoje sprawozdania finansowe. Autor postawił tezę, że nie ma tu właściwie żadnego mieszania się państwa w prywatną sferę. Akcjonariusze powinni mieć pewną dozę kontroli nad przedsiębiorstwami, których akcje posiadają. Podoski stwierdził również, że tego typu

¹⁰ K. Michałek, *op. cit.*, s. 321–322.

¹¹ Progi na rzece Tennessee określane są jako „Muscle Shoals”. M. Einaudi, *The Roosevelt Revolution*, New York 1959, s. 97–99.

¹² K. Michałek, *op. cit.*, s. 323–324.

¹³ L. Pastusiak, *op. cit.*, s. 504.

¹⁴ *Ibidem*, s. 504.

reformy były nieuniknione. Stanowiły zwieńczenie reform Theodore'a Roosevelta i Thomasa Woodrow Wilsona¹⁵.

Istotnym zarządzeniem z 1933 r. była również XXI poprawka do Konstytucji Stanów Zjednoczonych. Przyjęta 5 grudnia, unieważniała XVIII poprawkę wprowadzającą zakaz produkcji, transportu i spożywania alkoholu. „Szlachetny eksperyment” został uznany za przyczynę powstania wielkiej przestępczości zorganizowanej i musiał zostać odwołany¹⁶.

Reformy stu dni przyniosły odprężenie gospodarce. Zwiększyły się wpływy do budżetu, wzrosły ceny¹⁷. Rozwijała się działalność nowych urzędów. Część zarządzeń wzbudziła jednak spore kontrowersje. Należy dodać, że wielu z nich Podoski nie dostrzegł, np. kwestii zakończenia prohibicji czy reformy administracji. Niektóre z ustaw wymienił, ale nie omówił, czego przykładem są zmiany w sektorze bankowym. Są też kwestie, które opisał pobieżnie, jak te dotyczące polityki walutowej. Stanowi to istotną słabość jego opracowania.

Instytucje Nowego Ładu

Drugą część swojego opracowania, pt. *Nowy Ład w teorii i praktyce*¹⁸, Podoski poświęcił organom powołanym w ramach ustaw, wchodzących w skład *New Deal*. Po kolei opisał pięć instytucji działających w ramach czterech różnych płaszczyzn życia społeczno-gospodarczego: przemysłu i handlu, rolnictwa, finansów oraz pomocy społecznej.

Jednym z najważniejszych punktów programu Nowego Ładu była ustawa o odbudowie przemysłu narodowego (National Industrial Recovery Act, NIRA), podpisana 16 czerwca 1933 r. Na jej mocy powołany został Urząd ds. Odbudowy Gospodarki Narodowej (National Recovery Administration, NRA). Jego struktura wzorowała się na Radzie Przemysłów Wojennych (War Industries Board) z 1919 r.¹⁹ Podoski jako cele tej instytucji wskazał wprowadzenie zasad uczciwej konkurencji, rozszerzenie współpracy w przemyśle, zwiększenie zatrudnienia. Ustawa pozwalała prezydentowi na wprowadzanie kodeksów uczciwej konkurencji oraz umów tymczasowych. Zadaniem NRA było zajmowanie się opracowywaniem tych regulacji i kontrolowaniem ich przestrzegania. Z inicjatywą utworzenia takiego kodeksu mógł wychodzić zarówno prezydent, jak i przedsiębiorcy z danej branży. Pierwszym szefem NRA był generał Hugh Johnson, człowiek o despotycznych metodach działania. Zniechęcił do siebie nie tylko swoich podwładnych, lecz także prezydenta i po roku został odwołany z pełnionej funkcji²⁰.

¹⁵ W. Podoski, *op. cit.*, s. 20–21.

¹⁶ L. Pastusiak, *op. cit.*, s. 506; K. Michałek, *op. cit.*, s. 281–284.

¹⁷ *Historia Stanów...*, t. IV, s. 133.

¹⁸ Pisownia oryginalna – W. Podoski, *op. cit.*, s. 25.

¹⁹ *Historia Stanów...*, t. IV, s. 130.

²⁰ *Ibidem*, s. 133–134; W. Podoski, *op. cit.*, s. 27–28.

W Nowym Ładzie Roosevelta wyróżnione zostały trzy okresy działalności NRA. W pierwszym urząd zajął się tworzeniem kodeksów, w drugim – zarządzaniem nimi, a w trzecim – samolikwidacją. Tworzenie regulacji rozpoczęło się latem 1933 r.²¹ Dalej autor uznał, że w ciągu jednego roku funkcjonowało już 500 regulaminów. W literaturze określa się je jako „stowarzyszenia przemysłowe i handlowe”. Przyjmuje się również, że w okresie całej działalności NRA powstało 500 takich umów²².

Podoski stwierdził następnie, że „nie było dwóch jednakowych kodeksów”²³. Wynikało to z tego, że każdy z nich był dopasowywany do danej gałęzi przemysłu. Istotną częścią NIRA był artykuł 7a, który został zacytowany przez dyplomatę w całości. Jego zastrzeżenia musiały się znaleźć w każdym kodeksie. Artykuł ten dotyczył trzech rzeczy. Po pierwsze, gwarantował prawa pracowników do organizowania się i przeprowadzania rokowań zbiorowych przez wybranych siebie przedstawicieli. Po drugie, dawał wolność pracownikom w sprawie przystąpienia do takich związków. Po trzecie, zobowiązywał pracodawców do przestrzegania wprowadzonej płacy minimalnej i maksymalnej liczby godzin pracy. W literaturze można napotkać stwierdzenie, że dzięki temu świat pracy miał zostać „uwolniony” od przeszkód na drodze do swobodnego organizowania się²⁴.

Regulaminy stanowiły znaczny krok w kierunku ochrony robotników przed nieuczciwymi działaniami pracodawców. Mieli oni swój udział w przygotowywaniu kodeksów przez uczestnictwo w konferencjach. Została powołana Państwowa Rada Pracy, która miała pośredniczyć w sporach między pracownikami i pracodawcami. Te elementy, w szczególności artykuł 7a, zostały szczególnie dobrze przyjęte przez Amerykańską Federację Pracy (American Federation of Labor). W kodeksach nie można było zawierać żadnych monopolii. Ujmowano również w wielu przypadkach konkretne zakazy dotyczące nieetycznych działań na rynku. Autor jako przykład podał to, że „około połowy kodeksów przewidywało, że nie można dokonywać sprzedaży po cenie mniejszej niż koszty produkcji”²⁵.

Utworzenie kodeksu uczciwej konkurencji było procesem czasochłonnym. Tymczasowo wprowadzono więc dobrowolne umowy zwane President’s Reemployment Agreement. Początkowo miały one obowiązywać jedynie do końca 1933 r. Okres ten został przedłużony aż do wprowadzenia w danej branży kodeksu. Wielu przedsiębiorców zdecydowało się na taką dobrowolną umowę. Podoski stwierdził, że właściwie tylko Henry Ford nie przystąpił do niej i to jedynie dlatego, że „nie chciał się zgodzić, by mu się prezydent wtrącał do jego królestwa”²⁶.

²¹ W. Podoski, *op. cit.*, s. 28.

²² *Historia Stanów...*, t. IV, s. 130. Według profesora Michałka 541 umów – K. Michałek, *op. cit.*, s. 319.

²³ W. Podoski, *op. cit.*, s. 28.

²⁴ M. Einaudi, *op. cit.*, s. 82.

²⁵ W. Podoski, *op. cit.*, s. 29; *Historia Stanów...*, t. IV, s. 131.

²⁶ W. Podoski, *op. cit.*, s. 30.

Później wprowadził jednakże zasady przewidywane w umowach, co było według autora wyrazem „ambicji i uporu”²⁷.

W umowach musiały się znaleźć następujące regulacje: zakaz zatrudniania niepełnoletnich, ustanowienie 35-godzinnego tygodnia pracy dla pracowników fizycznych i 40-godzinnego dla pracowników biurowych, ustalenie minimalnej płacy za godzinę i za tydzień pracy.

Następnie Podoski podsumował skutki działalności NRA. Wskazał na podwyżkę płac, która była większa niż podwyżka cen na artykuły rolne i przemysłowe. Podał również, że od czasów powołania NRA zatrudnienie w przemyśle zwiększyło się o 20%. Wspomniał także o zwiększeniu produkcji w sektorze samochodowym. Podał jednak w wątpliwość zasługi NRA w tym względzie. Wskazał również na brak poprawy sytuacji w przemyśle budowlanym, o co NRA była powszechnie obwiniana. Podoski zwrócił też uwagę na zaledwie minimalny wzrost inwestycji w spółki, a powodem takiego stanu rzeczy miały być według niego właśnie zasady uczciwej konkurencji, które nie zachęcały do zwiększania udziałów w spółkach. Stwierdził także, że zwiększyły się zyski przedsiębiorstw, jednakże nie wiadomo było, na ile był to skutek działalności NRA. Z pewnością można jednak powiedzieć, że kodeksy przyczyniły się do likwidacji „dzikiej konkurencji”, np. sprzedawania towarów poniżej kosztów produkcji. Pracodawcy, jak uznał Podoski, byli w większości przypadków zadowoleni z kodeksów. Krytykowali jedynie te ustalenia, które miały na celu ochronę zatrudnionych. Pracownicy, co zrozumiałe, byli jeszcze bardziej zadowoleni z nowego ustawodawstwa, bo dawało im ono narzędzia do obrony przed nieuczciwymi pracodawcami. Wśród zatrudnionych zaczęły się jednak pojawiać głosy, że jest to dopiero pierwszy krok i trzeba rozszerzać tego typu prawodawstwo²⁸.

W literaturze zwraca się uwagę także na inne kontrowersje. Mniejsze przedsiębiorstwa krytykowały wielkie korporacje za dyktowanie warunków w trakcie pisania kodeksów. Okazało się również, że firmy wykorzystywały NIRA do tworzenia własnych związków zawodowych, które występowały w opozycji do tych już istniejących. Praktyki rasistowskie NRA wywołały potępienie społeczności afroamerykańskiej²⁹.

Na koniec swego tekstu Podoski omówił historię upadku i likwidacji NRA. Firma Schechtera została zmuszona do zawarcia tymczasowej umowy. Właściciel skierował sprawę do Sądu Najwyższego, a ten po przebadaniu sprawy określił postanowienia NIRA za niezgodne z konstytucją. W uzasadnieniu Sąd stwierdził, że Kongres nie miał prawa przenieść na prezydenta swoich uprawnień w zakresie „regulowania handlu międzystanowego”³⁰. Wyrok zapadł 27 maja 1935 r. Podoski

²⁷ *Ibidem*, s. 30–31.

²⁸ *Ibidem*, s. 31–32.

²⁹ *Historia Stanów...*, t. IV, s. 134.

³⁰ W. Podoski, *op. cit.*, s. 33.

wspomniął, że część pracodawców zawarła dobrowolne umowy z prezydentem, jednakże większość powróciła do poprzedniego stanu.

Niezwykły koniec NRA Podoski skomentował następująco: „Tak oto firma, handlująca kurami, kaczkami i indykami, wygrała sprawę przeciwko olbrzymiemu i, zdawało się, wszechpotężnemu urzędowi państwowemu i spowodowała jego upadek, a obywatel Schechter zwyciężył pierwszego obywatela kraju”³¹.

Inną niezwykle istotną instytucją był Urząd ds. Przystosowania Rolnictwa (Agricultural Adjustment Administration, AAA). Organ ten powołany został 12 maja 1933 r. na mocy ustawy o przystosowaniu rolnictwa (Agricultural Adjustment Act). Podstawowym celem tej organizacji było zamykanie nożyc cen, a przez to uczynienie rolnictwa bardziej opłacalnym. Podoski wskazał, że w tamtym okresie farmerzy stanowili niemal połowę populacji USA. Ich sytuacja była bardzo ciężka. Autor stwierdził, że „rolnictwo po prostu przestało się opłacać”³². Konieczne więc było podjęcie przez państwo przeciwdziałania kryzysowi również na tej płaszczyźnie.

Narzędziem walki z nożycami cen były umowy, które AAA zawierała z farmerami. W zamian za zmniejszenie obsiewanych gruntów otrzymywali oni rekompensatę finansową. Miało to obniżyć nadprodukcję i doprowadzić do podwyżki cen. Punkt odniesienia stanowiły zbiory z sezonu 1932/1933. Za każdy buszel pszenicy mniej rolnicy dostawali 30 centów, a za każdą niewyhodowaną świnie – 5 dolarów³³. Z czasem rozszerzano umowy na inne gałęzie produkcji rolnej. Kontrakty te obowiązywałyby, dopóki rolnictwo nie stałoby się znów opłacalne. Podoski zaznaczył, że takie porozumienia zawarła ponad połowa farmerów. Stanowiło to ponad 3 mln umów³⁴. Celem zdobycia funduszy na zasiłek dla rolników ustanowiono nowy podatek przetwórczy (*processing tax*). Obciążone były nim gałęzie przemysłu związane z żywnością.

W 1934 r. Wielkie Równiny ogarnęła susza. Przyczyniła się ona ponadto do obniżenia produkcji rolnej i wzrostu cen żywności³⁵. Wsparcie państwa było szczególnie ważne na południu kraju. Istotnym czynnikiem była tam uprawa głównie bawełny i tytoniu w monokulturze. System ten bardzo wyjaławia ziemię. Dodatkowo to, że całe stany specjalizowały się w zasiewach tych dwóch roślin, negatywnie wpływało na możliwość dostosowania się farmerów do zmiennych warunków na rynku. Mimo tego, że już w sezonie 1935/1936 udało się ograniczyć produkcję bawełny o 50%, to sukces okazał się krótkotrwały. W następnym roku zbiory przewyższyły zakładane o ponad połowę³⁶.

³¹ *Ibidem*, s. 34.

³² *Ibidem*, s. 35.

³³ Buszel to około 35 litrów; K. Michałek, *op. cit.*, s. 320–321.

³⁴ W. Podoski, *op. cit.*, s. 35; K. Michałek, *op. cit.*, s. 321.

³⁵ *Historia Stanów...*, t. IV, s. 134.

³⁶ K. Michałek, *op. cit.*, s. 321.

Również AAA, we współpracy z NRA, tworzyła kodeksy uczciwej konkurencji. Wymierzone były one przeciwko nieuczciwym pośrednikom w handlu żywnością. Innym przykładem działalności AAA było niszczenie rezerw żywnościowych, przez co zmniejszała się ich podaż³⁷.

Podoski przedstawił następnie wyniki przedsięwzięć AAA. Ocena tej instytucji nie była jednoznaczna. Były skutki pozytywne. Zredukowano zapasy produktów rolnych i ograniczono zasiewy, co doprowadziło do wyższej cen na artykuły żywnościowe. Podoski wykazał również, że znacznie zwiększyła się siła nabywcza farmerów. Faktycznie, według literatury, wzrost ten wyniósł około 50%³⁸. Poprawiło to ogólną kondycję gospodarki. Przyczyniło się także do zmniejszenia nożyc cen. Poczynania AAA miały jednak i negatywne efekty. Ekonomiści wskazywali, że rozporządzenia tej instytucji mogły przyczynić się do zredukowania pozycji Stanów Zjednoczonych w handlu międzynarodowym. Mieli na myśli przede wszystkim eksport bawełny i pszenicy. Krytycznie nastawieni byli również właściciele tych przemysłów, które związane były z żywnością. Przyczyną ich podejścia był obciążający ich podatek przetwórczy. Koszty związane z tą opłatą przerzucili oni na kupujących. Skutkiem tego konsumenci stali się kolejną grupą nieprzychylną AAA. Nawet niektórzy farmerzy byli sceptycznie nastawieni do nowej sytuacji. Podoski upatrywał takiego stanu rzeczy w tym, że „rolnik amerykański jest z tradycji indywidualistą”³⁹. Nie podobało im się to, że ktoś cokolwiek mógł im narzucać. Bardzo negatywne reakcje w społeczeństwie budziło również niszczenie rezerw żywnościowych. Uznano te działania za nienaturalne i były one bardzo niepopularne⁴⁰.

Ze względu na specyficzne warunki na południu kraju AAA było tam szczególnie negatywnie odbierane. Wiele gospodarstw funkcjonowało tam w systemie dzierżawy. Właściciele gruntów otrzymali od państwa pieniądze przeznaczone na ograniczenie zasiewów. Ofiarami stali się dzierżawcy, których pozbywano się z ziemi, aby dotrzymać umowy z AAA. Wśród nich znaczny odsetek stanowili Afroamerykanie, co przyczyniło się do oskarżeń o rasistowskie poczynania⁴¹.

Niezadowolenie było tak duże, że AAA było masowo pozywane do sądów. W dniu 6 stycznia 1936 r. wyrokiem Sądu Najwyższego orzeczono niezgodność ustawy o przystosowaniu rolnictwa z Konstytucją. Uznano, że zarządzenia w niej zawarte wykraczały poza uprawnienia rządu. Wyrok ten doprowadził również do znacznego zwiększenia deficytu budżetowego. Rząd musiał zwrócić przedsiębiorstwom zapłacony przez nich podatek przetwórczy. Jednocześnie był zobowiązany wypłacić zasiłki farmerom na łączną sumę 600 mln dolarów⁴². Orzeczenie sądu

³⁷ W. Podoski, *op. cit.*, s. 36.

³⁸ K. Michałek, *op. cit.*, s. 321.

³⁹ W. Podoski, *op. cit.*, s. 37.

⁴⁰ *Ibidem*, s. 37–38.

⁴¹ *Historia Stanów...*, t. IV, s. 134.

⁴² Obecnie około 10,2 mld dolarów.

zmusiło też do odwołania przez Kongres dodatkowych ustaw regulacyjnych. Obejmowały one trzy dziedziny: Kerr Tobacco Act dotyczył tytoniu, Warren Potato Act – ziemniaków, a Bankhead Cotton Act – bawełny⁴³.

W zakresie pomocy społecznej funkcjonowały dwie organizacje. Utworzone zostały one w ramach trzeciej kategorii reform Nowego Ładu, czyli tzw. środków ratowniczych. Pierwszą z nich był Federalny Urząd ds. Pomocy Nadzwyczajnej (Federal Emergency Relief Administration, FERA) powołany na mocy ustawy o federalnej pomocy nadzwyczajnej z 12 maja 1933 r. Szefem agencji został Harry Hopkins, zaufany doradca Roosevelta. Celem tego organu była pomoc ludziom znajdującym się w najcięższej sytuacji materialnej. Podoski uznał dokonania FERA za instytucję nadzwyczajną. Opisał, że w ciągu kilku tygodni znalazł on pracę dla 4 mln ludzi. Dokonał on również zakupu około 225 mln ton żywności⁴⁴ od farmerów w celu rozdania go bezrobotnym. Urząd zatrudniał także około 300 tys. ludzi pracujących w nieczynnych zakładach. Podoski nie wspomniał o funduszach tej organizacji. Rząd początkowo udzielił jej 500 mln dolarów⁴⁵. FERA rozdzielał te fundusze między budżety stanów i miast, a instytucje te miały się zająć bezpośrednią pomocą. Hopkins przekonał Roosevelta, że konieczne było uruchomienie programu robót publicznych w ramach FERA. Powołano podległy tej agencji Urząd ds. Robót Cywilnych (Civil Works Administration, CWA). Funkcjonował on doraźnie od jesieni 1933 roku do wiosny 1934 r. FERA otrzymał dodatkowo 400 mln dolarów, które miał przeznaczyć na funkcjonowanie tego organu⁴⁶.

Drugą instytucją funkcjonującą w ramach pomocy społecznej był Urząd ds. Robót Publicznych (Public Works Administration, PWA), powołany w efekcie przyjęcia NIRA. Podoski poświęcił mniej uwagi temu organowi. Stwierdził jedynie, że dysponował on 3 mld dolarów i miał walczyć z bezrobociem⁴⁷. W rzeczywistości urząd ten otrzymał nieco wyższą sumę – 3,3 mld dolarów, rozszerzoną dodatkowo o miliard dolarów w 1935 r.⁴⁸ Ze środków tych zrealizowano 34 tys. różnych akcji, takich jak budowa Grand Coulee Dam czy All American Canal⁴⁹. Szefem PWA był sekretarz spraw wewnętrznych Harold Ickes. Instytucja przetrwała, mimo orzeczenia Sądu Najwyższego o niezgodności NIRA z Konstytucją⁵⁰.

---

⁴³ Podoski, omawiając ustawę Bankhead Cotton Act, podał, że dotyczyła ona tytoniu. Jest to błąd, gdyż tej uprawy dotyczyła Kerr Tobacco Act, a sama nazwa ustawy wskazuje, że Bankhead Cotton Act dotyczyła bawełny. W. Podoski, *op. cit.*, s. 38–39.

⁴⁴ Dosłownie „½ miljarða funtów”. *Ibidem*, s. 43.

⁴⁵ Obecnie około 9,1 mld dolarów.

⁴⁶ K. Michałek, *op. cit.*, s. 322–323.

⁴⁷ W. Podoski, *op. cit.*, s. 43.

⁴⁸ Łącznie 4,3 mld dolarów, a obecnie około 74,3 mld dolarów.

⁴⁹ Grand Coulee Dam to zapora na rzece Kolumbia, będąca jednocześnie elektrownią wodną. All American Canal to kanał biegnący od rzeki Kolorado do Doliny Imperial, dostarczający wodę.

⁵⁰ K. Michałek, *op. cit.*, s. 320.

Los wymienionych instytucji wskazuje na błędy popełnione przez Roosevelta w realizacji programu Nowego Ładu. Upadek części inicjatyw połączony był z różnorodnymi reakcjami społecznymi: od skrajnie negatywnych aż po niezwykle optymistyczne. Jednocześnie wybory do Kongresu z 1934 r. przyniosły zwycięstwo demokratom. Pokazało to prezydentowi, że mimo różnych kontrowersji społeczeństwo nadal wierzyło w Nowy Ład. Stan ten utwierdził go w przekonaniu o konieczności kontynuowania reform.

Podoski dość szczegółowo omówił dzieje pierwszych dwóch instytucji – NRA i AAA. Mniej miejsca poświęcił natomiast kolejnym dwóm urzędom – FERA i PWA. Jednocześnie wcale nie dostrzegł mniejszych organów, takich jak np. Home Owners Association. Krótko omówił także dzieje Reconstruction Finance Corporation. Jednakże nie jest to agencja powołana w ramach Nowego Ładu i jej omówienie wykracza poza zakres tematyczny tego artykułu.

Druga faza Nowego Ładu

W roku 1935 rozpoczęła się druga faza Nowego Ładu. Przede wszystkim związana ona była z chęcią ponownej interwencji w miejscach, w których upadły dotąd podejmowane inicjatywy. Ponadto okazało się, że dotychczasowa poprawa była jedynie przejściowa. Z początkiem roku 1935 r. nastąpił regres, a w połowie roku gospodarka znowu weszła w stan stagnacji. Reformy były więc szczególnie potrzebne⁵¹.

Część postanowień NIRA zostało przeforsowanych w ustawie o narodowych stosunkach pracy (National Labor Dispute Act)⁵². Jej głównym celem było zażalenie prawa pracowników do organizowania się w związki zawodowe. W przypadku braku porozumienia między związkowcami a pracodawcami negocjacje przejmowała agencja rządowa. Była nią nowo powołana Narodowa Rada Stosunków Pracy (National Labor Relations Board)⁵³. Ustawa ta miała zastąpić NIRA w aspekcie prawa do wolności organizowania się robotników⁵⁴.

W swojej pracy Podoski pominął również kilka innych ustaw dotyczących przemysłu. Wzorując się na programie Cywilnego Korpusu Konserwacyjnego, w czerwcu 1935 r. powołano Narodowy Urząd ds. Młodzieży (National Youth Administration, NYA). Programem tej instytucji objęte były młode osoby uczące się oraz te, które zakończyły edukację. Zbudowano wiele szkół, bibliotek, mostów

⁵¹ *Historia Stanów...*, t. IV, s. 133.

⁵² Funkcjonuje ona również w literaturze pod nazwą ustawy Wagnera, od nazwiska senatora, który ją przeforsował.

⁵³ K. Michałek, *op. cit.*, s. 331–332; *Historia Stanów...*, t. IV, s. 138. Organ pełniący funkcje Narodowej Rady Stosunków Pracy istniał wcześniej. Była to Narodowa Rada Pracy (National Labor Board), powołana w sierpniu 1933 r. Jednak dopiero ustawa Wagnera dała właściwe narzędzia do regulowania stosunków między pracownikiem a pracodawcą.

⁵⁴ M. Einaudi, *op. cit.*, s. 86.

i tysiące kilometrów dróg. NYA funkcjonował aż do drugiej wojny światowej i był źródłem kadr dla armii⁵⁵.

W 1935 r. uchwalono również antytrustową ustawę o kompaniach holdingowych (Holding Company Act). Weszła w życie także ustawa o energii (Federal Power Act). Na jej mocy powołano Federalną Komisję ds. Energii (Federal Power Commission), zajmującą się ustanawianiem cen energii elektrycznej i gazu ziemnego⁵⁶.

Podoski wskazał, że upadek AAA nie zniechęcił Roosevelta do interwencji w rolnictwie. Dnia 1 marca 1936 r. została przyjęta ustawa o nazwie Program Konserwacji Gleby (Soil Conservation Program). Udzielała ona uprawnień sekretarzowi rolnictwa w zakresie regulowania zasiewów i przeznaczała fundusze na ten cel w wysokości 450 mln dolarów rocznie⁵⁷. Intencją tego zarządzenia było podniesienie dochodów w sektorze rolniczym przez konserwację gruntów. Pod tym pojęciem kryła się zmiana zasiewów z roślin uznanych za szkodliwe na te uznane za korzystne dla gleby. Farmerzy podporządkowujący się tym zaleceniom otrzymywali odszkodowanie. Ustawa ta miała obowiązywać do 1 stycznia 1938 r. W momencie pisania swojej pracy Podoski nie wiedział jeszcze, jak wyglądać będzie jej realizacja. Przewidywał jedynie, że zostanie przedłużona⁵⁸.

Podoski nie wspominał o utworzeniu Urzędu ds. Elektryfikacji Wsi (Rural Electrification Administration). Jego zadaniem było przyspieszenie procesu elektryfikacji na prowincji. Duże znaczenie miało to szczególnie na Południu. O ile w 1933 r. jedynie 10% gospodarstw miało tam dostęp do prądu, to już w 1943 r. odsetek ten zwiększył się do 80%⁵⁹.

Działalność FERA okazała się niewystarczająca. Mimo podejmowanych akcji bezrobocie nadal pozostawało dużym problemem. W kwietniu 1935 r. uchwalono ustawę o kredytach na pomoc nadzwyczajną (Emergency Relief Appropriation Act). Podoski wspominał o niej, jednakże mylnie nazwał ją Work Relief Act i datował na koniec 1935 r. Na mocy tego rozporządzenia FERA została zastąpiona przez Urząd ds. Postępu Zatrudnienia (Works Progress Administration, WPA). Początkowo przyznano mu 5 mld dolarów, a ogółem przez całą swoją działalność, do 1943 r., wydał on 11,4 mld dolarów. Z tych pieniędzy wybudowano ogromną liczbę lotnisk, szpitali i szkół. WPA działało również w wymiarze nieprodukcyjnym. Przykładem mogło być zorganizowanie pracy dla ludzi kultury. Trudnili się oni np. pisaniem przewodników (pisarze) czy ozdabianiem instytucji publicznych (rzeźbiarze, malarze)⁶⁰.

⁵⁵ K. Michałek, *op. cit.*, s. 328–329.

⁵⁶ *Historia Stanów...*, t. IV, s. 139.

⁵⁷ Obecnie około 7,6 mld dolarów.

⁵⁸ W. Podoski, *op. cit.*, s. 39–40.

⁵⁹ K. Michałek, *op. cit.*, s. 332; *Historia Stanów...*, t. IV, s. 139.

⁶⁰ K. Michałek, *op. cit.*, s. 327–328.

W swoim tekście Podoski niewiele miejsca poświęcił ostatniej kategorii zarządzeń Nowego Ładu, czyli środkom ratowniczym. Wspomniał o ustawie o ubezpieczeniach społecznych (Social Security Act) z 1935 r. Streścił główne postanowienia tego zarządzenia. Miało ono być ochroną na wypadek bezrobocia, zapewniać fundusze dla niezdolnych do pracy z powodu wieku czy choroby, a także zabezpieczać byt wdów i sierot. Podoski szacował, że beneficjentami ustawy stanie się 30 mln osób⁶¹. W literaturze, jako korzystający z ubezpieczeń społecznych, wymienieni są m.in. bezdomni czy dzieci ze środowisk kryminogennych. Ustawa miała działać na trzech płaszczyznach: pomocy w zapewnieniu środków do życia, w nagłych wypadkach i w uzyskaniu mieszkania⁶².

Budżet na zasiłki dla bezrobotnych miał pochodzić z odpisów z podatków dochodowych przedsiębiorców. Za rozdysponowanie tych środków odpowiedzialne były władze stanowe. Kosztami emerytur obciążeni zostali zarówno pracodawcy, jak i pracownicy. Od 1937 r. obowiązywał specjalny podatek w wysokości 1% dochodów. Fundusze pozyskane w ten sposób miały być wypłacane od 1942 r. W rzeczywistości rozdzielanie środków rozpoczęto już w 1940 r. Zarządzenie to, podobnie jak ustawa o narodowych stosunkach pracy, miało olbrzymie znaczenie dla przebudowy mentalności amerykańskiego społeczeństwa. Zmieniało spojrzenie Amerykanów na problemy innych obywateli i „czyniło społeczeństwo współodpowiedzialnym za stan, w którym znajdują się jego członkowie”⁶³.

Z wymienionych reform w pracy Podoskiego zostały uwzględnione cztery: Program Konserwacji Gleby, ustawa o narodowych stosunkach pracy, ustawa o ubezpieczeniach społecznych oraz ustawa o kredytach na pomoc nadzwyczajną. Nie zostały one opisane jako druga faza Nowego Ładu, lecz zostały wspomniane w różnych miejscach tekstu, najczęściej w parze z reformami o podobnej tematyce.

Wiktor Podoski zakończył swoje rozważania na pierwszych miesiącach 1936 r. W tym okresie, wraz z kolejnymi ustawami Nowego Ładu, rozpoczął się następny etap walki z kryzysem. Prezydent, wyposażony w doświadczenia pierwszej fazy reform, był dobrze przygotowany do kontynuowania swojego programu.

Dalsze reformy

Rok 1936 upłynął przede wszystkim pod znakiem nadchodzących wyborów. Miały być one sprawdzianem dla Roosevelta i jego programu. Do dalszych reform prezydent potrzebował zbilansowanego budżetu. Aby ograniczyć wydatki, rozwiązano Korporację Rekonstrukcji Finansów (RFC), Urząd ds. Kredytów dla

⁶¹ Według Roosevelta było to 40 mln osób. M. Ein a u d i, *op. cit.*, s. 87.

⁶² „Security of livelihood, security against the major vicissitudes, security of decent homes”. *Ibidem*.

⁶³ K. Michałek, *op. cit.*, s. 329–330.

Rolnictwa oraz Urząd ds. Postępu Zatrudnienia (WPA). Ten ostatni był szczególnie krytykowany przez republikanów. Oskarżali oni demokratów, że WPA służy im do zwiększania rejestru własnych wyborców. Te działania doprowadziły do tymczasowego ustabilizowania finansów państwa⁶⁴.

W wyborach urzędujący prezydent zwyciężył ze znaczną przewagą⁶⁵. Po raz pierwszy w historii USA zaprzysiężenie odbyło się 20 stycznia. Był to efekt przyjęcia XX poprawki do konstytucji. Upewniony głosami wyborców, prezydent zapowiedział kontynuację Nowego Ładu w drugiej kadencji⁶⁶. Pewną przeszkodą był spór prezydenta i jego ekipy z Sądem Najwyższym. Inny problem stanowiły niepokoje społeczne związane z fermentem w związkach zawodowych.

Rok 1937 okazał się bardzo ciężki z powodu regresu. Stabilizacja budżetu okazała się tymczasowa. W tym okresie zmniejszono przyznane środki o około 800 mln dolarów⁶⁷. Mimo że była to mała suma na tle wydatków, jakie pochłaniał Nowy Ład, ograniczenie finansowania doprowadziło do stagnacji. Wzrosło bezrobocie, spadły: produkcja, dochody społeczeństwa oraz produkt krajowy netto. W środowisku doradców prezydenta powstał spór dotyczący sposobów dalszego postępowania. Ostatecznie zwyciężyła idea kontynuowania reform⁶⁸.

W lipcu 1937 r. uchwalona została ustawa o dzierżawie farm (Farm Tenancy Act). Na mocy ustawy utworzono Urząd ds. Zabezpieczenia Farm (Farm Security Administration). Miał on udzielać kredytów na zakup farm dzierżawcom. Z tej pomocy skorzystało około 890 tys. osób.

W lutym 1938 r. przyjęto drugą ustawę o przystosowaniu rolnictwa (Agricultural Adjustment Act). Na jej mocy władze mogły prowadzić skup nadwyżek zbiorów po cenach będących średnią z lat 1909–1914⁶⁹. Program ten nie był skuteczny i dopiero popyt na żywność związany z nadchodzącą wojną rozwiązał problem nożyc cen.

Ważna była ustawa o normach pracowniczych (Labor Standards Act) z czerwca 1938 r. Określała ona płacę minimalną, długość tygodnia roboczego oraz zabraniała zatrudniania dzieci w większości zawodów. Uzupełniała ona ustawę o narodowych stosunkach pracy o kolejne postulaty, które występowały w uchylonej NIRA⁷⁰.

Trzy wymienione ustawy były największymi z realizowanych w latach 1937–1938. Oprócz nich podjęto działania antymonopolowe, nałożono nowe podatki na korporacje i na najbogatszą część społeczeństwa. Dodatkowo wprowadzono nowe

⁶⁴ *Historia Stanów...*, t. IV, s. 141.

⁶⁵ K. Michałek, *op. cit.*, s. 332

⁶⁶ L. Pastusiak, *op. cit.*, s. 509–510.

⁶⁷ Obecnie około 13,2 mld dolarów.

⁶⁸ K. Michałek, *op. cit.*, s. 337–338.

⁶⁹ Przyjęto, że ówczesne ceny były obrazem prawdziwego stosunku cen płodów rolnych i produktów przemysłowych. *Ibidem*, s. 339.

⁷⁰ *Ibidem*, s. 339.

przepisy dotyczące transportu samochodowego i przemysłu lotniczego. Wprowadzono także nowe przepisy w zakresie regulacji cen⁷¹.

Dnia 4 stycznia 1939 r. Roosevelt ogłosił przerwanie programu Nowego Ładu. Okazało się, że już do niego nie powrócił. Opozycja przeciwko reformom narażała, nawet wśród demokratów. Z Europy powróciła wysłana wcześniej misja z informacjami o niemieckiej armii. Widmo wojny sprawiło, że znaczna część finansów musiała zostać przekierowana na rozbudowę sił zbrojnych.

Opracowanie Wiktora Podoskiego zawiera wiele istotnych braków. Znacznej części reform w ogóle nie ujął. Brakuje szczegółowego przedstawienia stu dni Roosevelta stanowiących wstęp do Nowego Ładu, a także szerokiego ujęcia istotnych zagadnień, takich jak problem robót publicznych. Niektóre zarządzenia opisano bardzo pobieżnie. To, co Podoski uznał za istotne, opisał bardzo obszernie, jednakże poziom dokładności zawartych informacji jest dość niski. Sugeruje to, że nie korzystał on z profesjonalnych opracowań, tylko z bardzo ogólnych źródeł. Niedokładność dziwi szczególnie, jeśli weźmiemy pod uwagę to, że Podoski był zawodowym dyplomatą. Jako kierownik Referatu Anglosaskiego w MSZ miał istotny wpływ na kreowanie obrazu sytuacji Stanów Zjednoczonych w oczach decydentów polskiej polityki zagranicznej. Zaletą pracy jest obszerne ujęcie problemów, które Podoski uznał za istotne. Kompleksowo opisał dzieje NRA, AAA i RFC. Zwrócił również uwagę na pewne aspekty polityki finansowej, a także na kilka szerzej znanych ustaw. Silną stroną jest również szerokie spojrzenie na problem, uwzględniające jego genezę w historii Stanów Zjednoczonych. Wiktor Podoski przedstawił kilka hipotez dotyczących przyszłości, które znalazły odzwierciedlenie w późniejszej historii.

Nowy Ład pozwolił przetrwać Amerykanom ciężkie czasy wielkiego kryzysu i znacząco wpłynął na ich społeczeństwo. Wraz z udziałem w drugiej wojnie światowej Stanów Zjednoczonych rozpoczynał się nowy rozdział w historii tego kraju – czas, w którym miały stanąć na czele „wolnego świata”⁷².

Bibliografia

ŹRÓDŁA DRUKOWANE

Podoski W., *Nowy ład Roosevelta*, Warszawa 1936.

The Public Papers and Addresses of Franklin D. Roosevelt With a Special Introduction and Explanatory Notes by President Roosevelt, vol. II, New York 1938.

⁷¹ *Historia Stanów...*, t. IV, s. 142.

⁷² *Ibidem*; K. Michałek, *op. cit.*, s. 340.

OPRACOWANIA

Einaudi M., *The Roosevelt Revolution*, New York 1959.

Historia Stanów Zjednoczonych Ameryki, red. A. Bartnicki i Z. Kwiecień, t. IV, Warszawa 1995.

Michałek K., *Na drodze ku potędze. Historia Stanów Zjednoczonych Ameryki 1861–1945*, Warszawa 1991.

Pastusiak L., *Prezydenci Stanów Zjednoczonych Ameryki*, Warszawa 2005.

Szklarska-Lohmannowa A., *Podoski Wiktor Józef*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XXVII, Kraków 1983, s. 184–185.

ADAM MORDZAK

**The president Franklin Delano Roosevelt's New Deal
in the eyes of Wiktor Podoski**

Franklin Delano Roosevelt's New Deal purpose was to stop the Great Depression. The article task is to show knowledge of Polish diplomacy about the program. It is based on Wiktor Podoski's elaboration *Nowy ład Roosevelta*. Author was an employee of Polish Ministry of Foreign Affairs. In his book he describes realization of New Deal from 1933 to 1936. The article presents how Podoski showed the program and each act. He shows, in great detail, some of the reforms and biggest institutions appointed under the New Deal: National Recovery Administration, Agricultural Adjustment Administration, Federal Emergency Relief Administration and Public Works Administration. Many of the reforms were skipped or only mentioned by author. Information showed by him weren't always accurate. Some of the reforms of the second phase of the program are described with author's opinion about their future. Article also shows, as a summary reforms of New Deal of the years 1936–1937.

Keywords: president Franklin Delano Roosevelt, Great Economic Depression 1929–1933, New Deal.